

कुत्स आङ्गिरसः।सूर्यः। त्रिष्टुप्।

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः।

आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्यं आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ १.११५.०१

देवानाम्- द्योतनशक्तीनाम्। अनीकम्- समूहभूतम्। चित्रम्- आश्चर्यम्। उदगात्- उदेति।
मित्रस्य- स्नेहाधिदेवतस्य। वरुणस्य- ऋताधिदैवतस्य। अग्नेः- सर्वभूतहितक्रतोः। चक्षुः-
दृष्टिभूतः। द्यावापृथिवी। अन्तरिक्षम्। आ- समन्तात्। अप्राः- अपूरयत्। सूर्यः। जगतः- चरतः।
तस्थुषश्च- अचरतश्च। आत्मा ॥१॥

सूर्यो देवीमुषसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात्।

यत्र नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥ १.११५.०२

मर्यः- मनुष्यः। योषम्- स्वपुत्रीम्। न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषामित्यादिष्वेवमेवार्थः। न- इव।
सूर्यः। उषसं देवीम्। अभ्येति- अनुगच्छति। उषाः ज्ञानोदयदेवता। आत्मसूर्यागमनपूर्वमेव
तदागमनं ख्यापयन्ती कैवल्यप्राग्भारसमाधिभूतागच्छति। तामनुसृत्यात्मसूर्य आगच्छति।
आत्मसाक्षात्कारात् किञ्चित्पूर्वत आत्मसाक्षात्कारपर्यन्तं यः समाधिर्भवति स एव उषा इति कथ्यते।
यत्र- यस्मिन् काले। देवयन्तः-द्योतनकामाः। नराः- मनुष्याः। युगानि- कालान्
हलावयवोपलक्षितकर्माणि वा। वितन्वते- विस्तारयन्ति। भद्राय- मङ्गलाय। भद्रम्- मङ्गलं सूर्यम्।
प्रति। गच्छामः ॥२॥

भद्रा अश्वा हरितः सूर्यस्य चित्रा एतन्वा अनुमाद्यासः।

नमस्यन्तो दिव आ पृष्ठमस्थुः परि द्यावापृथिवी यन्ति सद्यः ॥ १.११५.०३

सूर्यस्य- आत्मसूर्यसंबन्धिनः । भद्राः- शिवाः । अश्वाः- अश्वोपलक्षितप्राणविशेषाः । हरितः-
आकर्षणशक्तिविशिष्टाः । चित्राः- असाधारणाः । एतग्वाः- लक्ष्यं प्रति गच्छन्तः । अनुमाद्यासः-
अनुक्रमेण मादनीयाः । नमस्यन्तः- वन्दिताः । दिवः- आकाशस्य । पृष्ठम्- ऊर्ध्वम् ।
चित्ताकाशस्योत्कृष्टस्थानमित्याध्यात्मिके । आ- समन्तात् । तस्थुः । सद्यः- क्षणेन । द्यावापृथिवी-
आकाशं भूमिं च । परि- परितः । यन्ति- व्याप्नुवन्ति ॥३॥

तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोर्विततं सं जभार ।

यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥ १.११५.०४

सूर्यस्य । तत् । देवत्वम्- द्योतनशीलत्वम् । तत् । महित्वम्- माहात्म्यम् । कर्तोः- कर्मणः ।
मध्या- मध्ये । विततम्- विस्तृतं स्वरश्मिम् । सम्- सम्यक् । जभार- जहार । यदा । इत्- एव ।
हरितः- रसहरणशीलान् स्वरश्मीन् । सधस्थात्- तत्प्रचारस्थानात् । अयुक्त- अन्यत्र योजितिवान् ।
तदा । सिमस्मै- सर्वस्मै भुवनाय । वासः- सर्वाच्छादिकाम् । रात्रिम्- निशाम् । तनुते-
विस्तारयति । अथाध्यात्मिकोयमर्थः । रात्रिरभ्युदयप्रतीकभूता । अहर्निःश्रेयसप्रतीकभूतम् ।
निःश्रेयसे उपासनमध्य एव आत्मसूर्यः स्वात्रोचमानांश्चिद्रश्मीन् स्वात्मन्येवाहरति । तदा निःश्रेयसे
किञ्चिद्विराम अभ्युदये प्रयत्नश्च भवितुमर्हति । तेनाभ्युदयप्रयत्नेन पुनरहर्भूतनिःश्रेयसमुदेति । अन्धं
तमः प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते । ततो भूय इव ते तम य उ विद्यायां रताः ॥ इति श्रुतेः या स्पष्टतया
निरूप्यते सैवात्र प्रतीकवर्णनद्वारा परोक्षेण वर्ण्यते । ॥४॥

तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे ।

अनन्तमन्यद्गुह्यस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥ १.११५.०५

द्योरुपस्थे- चिदाकाशे । मित्रस्य- स्नेहाधिदैवतस्य । वरुणस्य- ऋताधिदैवतस्य । अभिचक्षे-
दर्शनाय । तत् । रूपम् । सूर्यः- आत्मसूर्यः । कृणुते- करोति । हरितः- सूर्यस्याकर्षणशक्तयः ।
अस्य- एतस्य सूर्यस्य । अन्यम् । रुशत्- दीप्यमानम् । अनन्तम्- अन्तरहितम् । पाजः- अहर्भूतं
बलम् । सम्- सम्यक् । भरन्ति- धरन्ति । अन्यत् । कृष्णम्- निशाभूतं बलमपि । भरन्ति ।
आत्मसूर्यस्यैव शक्तिद्वयं मनुष्यप्रज्ञा दैवीप्रज्ञा इत्याध्यात्मिके ॥५॥

अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १.११५.०६

अद्य- इदानीम् । निरंहसः- पापरहिताः । सूर्यस्य- आत्मसूर्यस्य । देवाः- द्योतनशक्तयः । उदिताः ।
अवद्यात्- पापात् । निः- निष्कृष्य । पिपृत- पालयत ॥६॥